

MED MUSLIMANI IN NAMI, MED JAVNIM IN ZASEBNIM, MED PREPOVEDJO FOTOGRAFIRANJA IN NAGIMI ŽENSKIMI TELES V REKLAMI ZA SONČNO KREMO

Čas fotografije natanko ustreza vdoru zasebnega v javno, ali bolje, nastanku nove družbene vrednote, publicitete zasebnega: zasebnost kot taka preide v javno rabo (Barthes 1992: 34). Barthes je tu imel v mislih le domači svet - kulturo emancipiranih žensk in nagih teles v reklamah za sončne kreme. Pozabil ali izognil pa se je velikemu delu sveta, kjer ostro razmerje med javnim in zasebnim ostaja še vedno močno priklenjeno na mehanizme delovanja tradicij. Prav v deželah, kjer je zasebnost pod blagoslovom takšne ali drugačne modernizacije nepripravljeno vstopila v svet javnega, prihaja do islamskega fundamentalizma najbolj divjih oblik.

Javno in zasebno ima v teh islamskih deželah drugačne razsežnosti in predvsem svoje lastno polje delovanja v svetu družbenih odnosov. Nemusliman, ki pozna to kulturo "mohamedancev" le prek TV ekranov, revij in časopisov ter mogoče še prek pripovedi prijateljev, ki so te dežele obiskali, si zgradi predstavo ostre ter nepregibne meje med svetovoma javnega in zasebnega. Televizija prinaša novice o književniku, ki je svoj osebni (zasebni) pogled o sveti knjigi posredoval javnosti in si je tako nakopal dosmrtno tirnico. Ženska, ki je v svetovni javnosti opozorila na svojo nemoč in podrejenost, ki je je kot ženska deležna v islamskem družbenem sistemu, je bila pri priči izgnana iz svoje domovine. In po pogovoru z znancem, ki je odšel na potep po vzhodu, nam ostanejo v spominu le smešne zgodbe o pakistanskih filmih, v katerih ni poljubljanja ali bog ne daj še česa hujšega, in o deželah, v katerih morajo v javnosti obvezno, tudi v največji vročini, nositi dolge hlače, na koncu pa nam ni jasno, kako si fant najde dekle, "ko pa so vse tako zakrite".

Ob neposrednem in dolgotrajnejšem stiku s to kulturo pa nemusliman prej ali slej podvomi v predstave, ki mu jih je naprtilo domače dvorišče. Evropejcu (še posebej Skandinavcu) je sicer res zelo neprijetno v prenatrto polnem avtobusu, kjer se telesa gnetejo eno ob drugem. Življenje pa gre svojo pot. Družba starejših moških si v Peshawarskih čajnicah neobremenjeno postavlja vprašanja o svojih bančnih računih. Bradata starčka se v javnosti brez vsake zadrege držita za roke in tako izkazujejo svoje prijateljstvo. In ko je Ikbāl zvedel, da nimam punce, me je takoj spravil v zadrego z vprašanjem, če potem masturbiram... Razmerje med javnim in zasebnim je torej zelo specifično.

Med vezi javnega in zasebnega pa se zdi, da je vpet tudi največji del pravil, ki zadevajo prepoved fotografiranja.

Vsem islamskim deželam je skupna - in obenem najbolj opazna - prepoved fotografiranja žensk. Tabu ima svoj smisel le, če je fotograf moški, ki fotografira osebo ženskega spola. Če sta vlogi zamenjana, prepovedi ni več - ženski je dovoljeno brez vsakršnih zadržkov fotografirati žensko ali moškega. Tabu ni omejen le na nemuslimane - enak pomen ima tudi pri muslimanih. V nekaterih manj ortodoksnih - praviloma v bolj turističnih deželah (Turčija, Tunizija) - prepoved vse bolj

izgublja svoj strogi značaj, v manjši meri pa lahko tabu ignorirajo tudi določene "liberalnejše" islamske sekte (*ismaili*). Na vprašanje, zakaj ni dovoljeno fotografirati žensk, ti musliman vedno postreže z bolj ali manj enakim odgovorom: žensko telo ne sme biti sad moškega poželenja. Čeprav nas njegov odgovor ne more povsem prepričati (saj fotografija zabeleži le to, kar je mogoče videti - v našem primeru žensko, vedno popolnoma zakrito z oblačili), musliman ne zna najti drugega odgovora. Glede na to, da ob fotografiranju ženske fotograf ne bo deležen sankcij moškega (ali izjemoma, in še to potem, ko na prepoved izrecno opozori ženska), ampak ženskih žaljivk, zmerjanja, pljuvanja, obmetavanja z kamenjem in podobnega, lahko prepoved razumemo bolj kot samospoštovanje ženske.

Glede vprašanja nastanka te prepovedi se pojavlja veliko odgovorov, ki se lahko bolj ali manj pokrivajo. Prepoved fo-

Peshawer, Pakistan, 1993.

Foto: Jernej Mlekuž.

tografiranja ženske v islamskem svetu ima vsekakor skupne korenine s strogo dogmo zakrivanja ženskega telesa v javnosti. Toda prepovedi fotografiranja ne moremo razumeti na isti ravni kot prepoved razkazovanja ženskega telesa, ampak le kot sekundarno prepoved.

V prvi vrsti gre za drugačno razumevanje in odnos muslimanov do fotografije. V določeni in do danes še neraziskani meri pa tičijo odgovori na to vprašanje tudi v današnjem razumevanju fotografije in njene tradicije pri muslimanih (ko so Evropejci prinesli fotografijo v islamske dežele, je le-ta naletela na povsem drugačno družbeno podlago in kontekst kot v industrijskih deželah zahodne poloble).

Pojav prepovedi fotografiranja ženske lahko delno povežemo tudi s pojavom množičnega oblačenja iranskih žensk v *chadorje* (črna oblačila muslimanskih žensk, katerih glavna funkcija je, da čim bolj zakrijejo telo) v zadnjih letih Šahove oblasti. V času (za muslimane) razvratne vladavine iranskega Šaha Reze Pahlavija so se mnoge ženske začele ponovno oblačiti v *chadorje*, čeprav so pred tem večinoma že nosile povsem evropska oblačila (Bišević 1987: 67). Ta pojav so razlagali različno - najpogosteje z abstraktnimi besednimi zvezami, kot je "socialna revolucija žensk" (Jevtić 1989: 46), ali kot reakcijo žensk pri nerazumevanju številnih novosti, ki jih je zadnji perzijski kralj uvažal večinoma iz "razvitega" sveta Evrope in Amerike.

Poleg omenjene "globalno islamske" prepovedi fotografiranja žensk obstajajo še nekatere, ki so le lokalne. Tu gre predvsem za prepovedi fotografiranja nekaterih grobnic pomembnejših šiitskih imamov, v določenih romarskih

svetiščih je nemuslimanom prepovedano fotografirati molitev itd. Vzroki teh "lokalnih" prepovedi fotografiranja so največkrat povezani s tem, da se nekatere verske skupnosti bolj izogibajo stikov z nemuslimani.

Pogosto se zgodi, da fotografiranje zavrne tudi moški z grobim pojasniliom, da Koran prepoveduje upodabljanje živih bitij. Čeprav Koran v resnici te prepovedi nikjer ne omeni, se je v islamu ustalila že zelo zgodaj. Upodabljanje živih bitij namreč lahko vodi v čaščenje idolov in malikov, kar bi lahko ogrozilo vero v edinega in vsemogočnega. Te prepovedi pa celo v preteklosti niso povsem strogo upoštevali, kar kažejo perzijske, turške in mogulske miniature. V današnjem svetu reklam, ki nikakor ne morejo obiti islamskih dežel, ogromnih panojev s podobami filmskih junakov in Homeinijevimi slikami pa je ta prepoved povsem izgubila svoj smisel (Milot 1982: 123).

In čemu javno in zasebno? Javna je prepoved fotografiranja in zasebna je Ašgarjeva žena Sadi. Ali pa obratno. O reklamah za kremo Solea pa presodite sami...

LITERATURA

- BARTHES, R. 1992: Camera lucida. Zapiski o fotografiji. Ljubljana.
- BIŠEVIĆ, H. 1987: U ime Alaha. Iranska islamska revolucija. Zagreb.
- JEVTIĆ, M. 1989: Savremeni džihad kao rat. Beograd.
- MILOT, J.-R. 1982: Islam i muslimani. Zagreb.

Dokumentacija muzeja v Brežicah. Foto: Irena Rožman.